

UPOTREBA INTERAKCIJSKIH IGARA U PREVENTIVNOM RADU

Kristina Čiček

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Studijski centar socijalnog rada

Stručni članak

Primljeno: lipanj 1994.

Ovo je izvješće o iskustvu autora u radu s grupom adolescenata na području zagrebačke općine Dubrava.

Rad se odvijao kroz upotrebu interakcijskih igara u okviru grupe za osobni rast i razvoj, s ciljem stjecanja novih spoznaja o sebi i svom socijalnom okruženju, rješavanja i preveniranja osobnih i grupnih problema, uobičajenim u ovom razvojnom periodu kada se mlada osoba priprema za ulazak u "svijet odraslih".

Autorica predlaže ovakav oblik rada kao jednu od nedovoljno korištenih mogućnosti u svrhu preventivne djelatnosti u okviru odgojno-obrazovnog procesa.

U dobi kada mlada osoba - adolescent izgrađuje svoj identitet, vrlo je značajno kakav joj model identifikacije stoji na raspolaganju. Što je taj model socijalno pozitivniji, stabilniji, pouzdaniji, to su veće šanse mlade osobe da sazrije u autonomnu, odgovornu i kreativnu ličnost koja će svoje potrebe zadovoljavati na društveno prihvatljiv način.

Za učenje odgovornog ponašanja, stjecanje novih spoznaja o sebi i svom socijalnom okruženju, u ovoj razvojnoj dobi naročito je pogodan medij grupe - pogotovo ako je riječ o prijateljskoj, vršnjačkoj grupi.

INTERAKCIJA

Interakcijska komunikacija smatra se idealnim oblikom komunikacije, o ovisi o međusobnom utjecaju sudionika komunikacije. Takav oblik komunikacije podrazumijeva podložnost sudionika da prima i da daje utjecaje te se temelji na očekivanjima sudionika, njihovim reakcijama s obzirom na primljene poruke.

To, dakako, znači da svaka komunikacija nije ujedno i interakcijska. S većim stupnjem interakcije raste podložnost primanja i prihvaćanja utjecaja sugovornika, unutarnja se povezanost povećava. Pri tome značajnu ulogu ima empatička sposobnost, kao i recipročno preuzimanje uloga. Sudionik se pokušava uživjeti u ulogu drugog, objasniti svijet na način na koji ga vidi druga osoba.

Dakle, za uspostavljanje efikasne komunikacije važna je empatička sposobnost, recipročno preuzimanje uloga te interakcija. (Dinamika intervjua u socijalnoj anamnezi - supervizija u socijalnom radu, N. Smolić - Krković, Biblioteka socijalnog rada, Zagreb, 1977, str. 17.)

IGRA I NJEZINA ULOGA U PROCESU UČENJA

U svakodnevnom govoru "svijeta odraslih" igra je obično "bezbrizna aktivnost kojoj se dijete prepušta" dok stječe vlastita iskustva.

Međutim, za dijete igra nije tek "površna, bezbrižna aktivnost", već vrlo "ozbiljan posao" putem kojeg dijete stječe i prorađuje svoja mentalna, fizička i socijalna iskustva s okolinom.

Prema V. Ouklander, igra je oblik samoterapije u tijeku koje dijete prorađuje svoje konfuzije, tjeskobe, konflikte. "To je jezik djeteta - simbolizacija koja zamjenjuje riječi." (V. Ouklander, Prozori u svijet naše djece, Nolit, Beograd, 1978, str. 163.)

Autorica napominje da se u terapijskom radu koristi igrom na isti način na koji se koristi pričom, crtežom, pjeskom, lutkom ili improviziranom igrom.

Kod manje djece koja još ne mogu riječima izraziti sve ono što doživljavaju igra doista jest zamjena za riječi.

No, starija djeca i mladi prihvaćaju igru kao način učenja, samoizražavanja i prorađivanja stečenih iskustava. Razlozi su višestruki: verbalnim načinom izražavanja, ma koliko bogat rječnik bio, nismo uvijek kadri oblikovati cjelokupni unutarnji život, osobna iskustva i šarolikost naših doživljaja. Nadalje, izražavanje igrom i kroz igru daje nam veću sigurnost, veću slobodu izražavanja.

U situaciji igre osoba se osjeća sigurno, zaštićeno i prihvaćeno (ili barem manje ugroženo). To je jedan od "bezbolnijih" načina da dođemo do spoznaje o sebi, o drugima, o tome kako nas vide drugi, da izrazimo i ono što se u konvencionalnoj konverzaciji ne bismo usudili izreći.

Osim toga, igra može poslužiti za skrivanje vlastitih misli i osjećaja, što za voditelja-stručnjaka može biti vrlo indikativno. Razlika je u primjeni igre s obzirom na dob djece utoliko što mlada djeca obično nemaju potrebu da verbaliziraju tako stečene spoznaje, dok starija pokazuju želju da podijele iskustva, bilo da ih iskažu neposredno, bilo putem simbola, metafora, asocijacija.

GRUPNI RAD

Rad u grupi usmjeren je na ostvarivanje dogovorenih grupnih ciljeva putem kojih članovi grupe zadovoljavaju svoje individualne potrebe.

Grupa kao medij pruža naročite mogućnosti za stvaranje atmosfere međusobne podrške, pomaganja, identifikacije i socijalizacije, te je izvrsno sredstvo za socijalno učenje.

U grupi, a posebno u adolescentskoj grupi, mlada se osoba osjeća zaštićenom, spremna je primiti i podijeliti svoja iskustva, usvaja nove načine zadovoljenja vlastitih potreba. Lakše prihvaća nove spoznaje o sebi i svijetu ako je odgovornost podijeljena i ojačana "mi-efektom", osjećajem pripadnosti grupi.

Međutim, rad u grupi ima i svoje nedostatke - nedostatke intimnosti, prijatne identiteta članova grupe, problem anonimnosti pojedinih članova, problem pasivnih i aktivnih članova koji "prijetu" da za sebe uzmu velik dio prostora i vremena u tijeku rada grupe.

Upravo upotreba interakcijskih igara omogućuje savladavanje takvih prepreka, pruža priliku svakom članu grupe da primi i pruži onoliko koliko je spreman te da s grupom podijeli odgovornost o načinu, sadržaju i tempu rada.

ADOLESCENCIJA

Iz literature nam je poznato da je u primitivnim društvima bilo znatno lakše povući granicu između djetinjstva i odrasle dobi: fiziološka i spolna zrelost poklopile su se s

psihičkom i socijalnom zrelošću, što je pred mladog čovjeka stavljalo sasvim određena, jasno definirana očekivanja.

Današnji su uvjeti života, međutim, mnogo složeniji, granice je mnogo teže definirati, a time i očekivanja okoline od mlade osobe. Mnogi se autori, stoga, slažu da je adolescencija kao razvojni period u životu čovjeka nastala tek u suvremenom društvu. (I. Furlan, Čovjekov psihički razvoj, ŠK, Zagreb, str. 140.)

U postojećim društvenim uvjetima sve je teže definirati zahtjeve kojima mora udovoljiti mlad čovjek da bi ušao u svijet odraslih, a još je teže mladom čovjeku da udovolji tim zahtjevima i razluči granice "dozvoljenog i nedozvoljenog" ponašanja (u smislu: ponašati se kao odrasla osoba uza sve odgovornosti i prava koja idu sa statusom odrasle osobe ili pak, ponašati se kao dijete, što će još zadugo i ostati, barem s obzirom na socio-ekonomske mogućnosti osamostaljenja).

PREVENTIVNI RAD

Ako početak školovanja sa stanovišta djeteta protumačimo kao svojevrsan emocionalni stres, tada bismo ulazak u adolescentsku dob (u terminima školovanja - prelazak iz razredne na predmetnu nastavu) mogli opisati kao drugi veliki emocionalni stres u životu mlade osobe.

Do tada je mlada osoba usvojila određena "pravila igre", ritam i način rada, naučila je što se od nje očekuje, a pogotovo što se ne očekuje.

Ulaskom u novo razvojno razdoblje pojavljuju se određeni konflikti - u obitelji, školi, u društvu, poimanju sebe samog.

Ne mislim da je adolescencija razdoblje u kojemu mlada osoba zahtijeva najviše pažnje i razumijevanja, budući da je potreba za pažnjom, razumijevanjem i pripadanjem prisutna tijekom čitavog života, u jednakom intenzitetu, te zahtijeva stalno zadovoljavanje.

No, mladoj je osobi u ovom razdoblju nadasve potrebna pomoć u pronalaženju odgovora na pitanje kako možemo zadovoljiti svoje potrebe u svojoj još nedefiniranoj ulozi na društveno prihvaćen način.

Kako je vršnjačka grupa u dobi adolescencije izvrstan medij za rad, smatram da bi grupni rad trebao postati osnovnim oblikom prevencije. Grupa pomaže pojedincu da prepozna i definira svoj problem, pripremi ga na dolazeće promjene, a ponekad i da predvidi moguće konflikte s okolinom.

Individualni rad ne bi se trebao provoditi kao dominantni oblik prevencije, već samo ako mlada osoba iskaže želju i potrebu za takvim oblikom rada. Razlog tome je opasnost od osjećaja izdvojenosti, izoliranosti, "posebnosti" u negativnom smislu, te stigmatizacije, što se nerijetko pojavljuje ako je takav rad organiziran u sklopu škole ili neke druge sredine u kojoj učenik može biti prepoznat i "etiketiran".

Grupa je upravo onaj oblik rada kojim se takve opasnosti prevladavaju. To u svakom slučaju nije rješenje svih problema koji se pojavljuju u procesu odrastanja mlade osobe, ali je jedna od nedovoljno iskorištenih mogućnosti koja bi uvođenjem u svakodnevni odgojno - obrazovni proces bila od velike pomoći roditeljima, nastavnicima, a posebno mladim osobama.

PRIKAZ RADA U GRUPI ADOLESCENATA

Prije nepunih pet godina u zagrebačkoj općini Dubrava započelo je okupljanje srednjoškolaca u prostorijama Osnovne škole "Žuti brijeg", na inicijativu bivših učenika te škole, a uz podršku nastavnice glazbene kulture.

Nakon nekoliko takovih neformalnih susreta srednjoškolci su definirali svoj problem kao želju za druženjem uz određeni program, sadržaje kojima bi bili obuhvaćeni njihovi interesi, zadovoljena potreba za društvenom afirmacijom i osiguran prostor za okupljanje.

Jedna od djevojaka, uz sveopće odobravanje grupe, formulirala je svoj problem na sljedeći način: "Imam 15 godina. Rado bih izlazila, družila se s vršnjacima. Međutim, roditelji se ne usuđuju puštati me u grad. Kažu da sam za to još premlada. To je u našoj obitelji česti izvor nesuglasica. Kada bi postojala neka organizirana aktivnost oko koje bismo se mogli okupljati, susretati "staro društvo" iz bivše škole, uz prisutnost nekog od starijih, mojim bi roditeljima bilo mnogo prihvatljivije da mi odobre izlaske".

Na prijedlog nastavnice osnovana je jedna glazbena grupa koja je u početku okupljala petnaestak članova, te s vremenom prerasla u pjevački zbor "Eho" i postigla zapažene rezultate na glazbenoj sceni grada (sudjelovali na glazbenim smotrama, zbornim svečanostima, samostalnim koncertima, natjecanjima omladinskih zborova, te izdala dvije kasete).

Kako se grupa počinjala društveno afirmirati, rastao je i broj članova (danas broji 54 člana), a rasle su i potrebe za nekim novim sadržajima, te je prije dvije godine, osim redovitih druženja, pjevačkih proba, zajedničkih plesova i izleta, sastavljena i "Grupa za osobni rast i razvoj" pod vodstvom autorice ovog rada.

Okupljanja se danas održavaju u prostorijama Župe "Sv. Leopold Mandić" u kojoj je grupa dobila prostor na trajno korištenje.

Grupa za osobni rast i razvoj održava svoje sastanke jednom tjedno u trajanju od dva sata. Ima 18 članova u dobi od 15 do 18 godina. Članovi su učenici zagrebačkih srednjih škola, bivši učenici O.š. "Žuti brijeg". Osim heterogene starosne strukture, postoje i velike raznolikosti među članovima s obzirom na uspjeh u učenju, usvojene radne navike i norme društveno prihvatljivog ponašanja, socijalni status, obrazovnu razinu roditelja te evidentirane socio-patološke pojave u obitelji.

NAČIN OBLIKOVANJA GRUPE

U ovom slučaju voditelj je iskoristio već postojeću grupu da iz nje oblikuje jednu manju grupu onih koji su bili zainteresirani "da nauče nešto više o sebi" putem igre, zabave i razgovora.

Ovako definiran cilj oblikovao je grupu za osobni rast i razvoj. Kako se radilo o članovima čije je poznanstvo datiralo još iz osnovne škole, na oblikovanje grupe utjecale su i prijateljske veze, osobne simpatije, te su članovi bili aktivni već pri samom osnutku grupe (svatko je želio dovesti svog najboljeg prijatelja).

Iako je grupa bila zatvorenog tipa, tijekom dvogodišnjeg rada pristizali su i novi članovi. O tome je, međutim, odlučivala čitava grupa.

Kriteriji prihvaćanja novih članova bili su sljedeći:

- da se s ulaskom novog člana složi čitava grupa,

- da novi član prihvati dogovoreni cilj i obogati njegovo ostvarenje vlastitim prijedlozima,
- da novi član sklopi usmeni ugovor o diskreciji koji obvezuje čitavu grupu.

NAČIN RADA

Sadržaje i teme za razgovor predlagali su sami članovi, ovisno o željama, interesima i aktualnim problemima (osobnim i općim, na temu: škola, roditelji, strah, budućnost, nesigurnost, ljubav, zaljubljanje).

Sastanci su uobičajeno počinjali nekom od interakcijskih igara, koja je imala funkciju uvoda, uključivanja, usmjeravanja na aktualnu temu, nakon čega bi se razvio razgovor usmjeren na spomenuti problem. Razgovor je obuhvaćao iznošenje vlastitih stavova, iskustava, misli, osjećaja, a završavao bi opet jednom od igara u funkciji završavanja susreta i opuštanja.

Igre su, ovisno o tijeku grupnog rada imale različite namjene:

- bolje međusobno upoznavanje članova,
- razvijanje osjećaja pripadnosti, grupne kohezije,
- stvaranje otvorene, opuštene, prijateljske atmosfere u kojoj je svaki član mogao podijeliti svoja iskustva s grupom,
- socijalno učenje,
- poticanje mašte i kreativnosti,
- stvaralačko rješavanje problema,
- vježbanje koncentracije,
- razgibavanje i opuštanje.

EVALUACIJA RADA

Članovi su vrlo spremno i rado prihvatili takav način učenja kroz igru, shvativši da pritom najviše uče jedni od drugih. Njihovo iskustvo "učenja" postalo je mnogo šire, bogatije (u opuštenoj, prijateljskoj atmosferi vidjeli su da učenje može biti i zabava, te da učenjem mogu zadovoljiti mnoge svoje potrebe).

Na početku našeg druženja odgovori članova grupe na pitanje voditelja "Što za njih znači učiti" većinom su bili fokusirani na "učenje u školi i za školu" te definirani kao "vanjska prisila", kao "aktivnost kojoj većina ne pristupa dobrovoljno".

Nakon dvogodišnjeg druženja, na pitanje voditelja što misle da su tijekom rada ove grupe naučili, članovi su dali sljedeće odgovore:

- Naučila sam da i drugi imaju sličnih problema i ne smatraju ih razlogom za bijeg od kuće.
- U ovoj grupi nitko se ne smije i ne smatra me glupim kad govorim o svom problemu.
- Znam da je ovo mjesto gdje mogu ispričati sve što želim i da će me drugi saslušati i pokušati razumjeti.
- Počela sam učiti pregovarati. Sada se manje svadam, a više "pregovaram".
- Važno je znati saslušati druge.
- Naučila sam izravnije tražiti pomoć kada mi je potrebna.

- Grupa me je podržala u nastojanju da ostvarim ono što želim - upis u muzičku školu.
- Dobila sam želju da i dalje učim o sebi.

Članovi žele nastaviti s druženjem, a u tijeku je planiranje zajedničkog ljetovanja u okviru "ljetne škole pjevanja" te dvodnevnog izleta na kraju školske godine.

ZAKLJUČAK

Iskustvo u radu ove grupe potvrdilo je da je neobično važno pomoći mladoj osobi da definira svoje uloge, očekivanja i odgovornosti koje uz to idu te da sagleda moguće posljedice neodgovornog ponašanja (kao i to što se razumijeva pod "neodgovornim ponašanjem").

U adolescentnoj dobi mlada će se osoba lakše suočiti s novim spoznajama i prihvatiti ih u grupi, pogotovo ako se radi o vršnjačkoj prijateljskoj grupi, uz koju je vežu i zajednički interesi.

Osjetit će se prihvaćenom, uvaženom, utoliko više ako takove poruke primi kroz igru i zabavu, u prijateljskom okruženju.

Mladoj osobi nije dovoljno reći: "Budi odgovoran". Treba joj dati odgovor na pitanja: "Što znači biti odgovoran?" i "Kako se ja mogu odgovorno ponašati?"

Kroz takav način rada pruža joj se prilika da to i nauči.

Referencije:

1. Bunčić, K., Ivković, Đ., Janković, J., Penava, A. : *Igrom do sebe*, Alinea, Zagreb, 1993.
2. Furlan, I.: *Čovjekov psihički razvoj*, ŠK, Zagreb, 1988.
3. Smolić - Krković, N. : *Dinamika intervjua u socijalnoj anamnezi - supervizija u socijalnom radu*, Biblioteka socijalni rad, Zagreb, 1977.
4. Antonijević, M.: *Psihodinamika velike grupe*, Grupni procesi u psihoterapiji, Sekcija za psihoterapiju, Zbor liječnika Hrvatske, Zagreb, 1984.
5. Ouklander, V. : *Prozori u svet naše dece*, Nolit, Beograd, 1978.